

Skol er Brehoneg

(VIII)

D'en de lakeit

Tri hansort fidél, mar en des bet ar en douar, a oè Iouan en Troadeg, Gweltaz er Go ha mé.

Genedig a gornad Goelleu, é bro Tregér, a oè Iouan, martelod ar en « Torpilleur » 78 én Oriant.

Ni oè-ni, Gweltaz ha mé, ar er « Clorinde ».

Soñj e hues ag er « Clorinde »? el lestr koed-hont, ag en amzér gwéharall, staget é beg er porh-mor, én « Amiral », ker braù ged é viüenneu lambourh gwenn; é zeluenn-fri tér, hag a hrè èl stléjal el lestr ar hé lerh d'en emgann; é werni ihuél hag é houélieu, a vezem-ni lakeit de gargein ha de roltein, diù wéh er suhun, doh taoleu hwitell er mestr-mérour, ar é saù ar en araog.

Peb sul, d'en hañù, a pe zegoehè dem boud « de zouar », éh em, on tri ar on ronsed-hoarn, de rédeg pardonieu er vro: er Bleu, en Drinded, Sant Armel, Sant Gwenhael, hag oll.

Ker sot oe unan ged en arall, em bakein a hrem kement, ma ne hréd nameid en trebé ahanom. Hag, é gwirioné, ken diés vehé bet on disparti el didroèdein un trebé.

E Kériadeu é chomem-ni d'er hours-sé, Gweltaz ha mé; én heveleb sted tiér, ér Rouheu.

Ur eondr em boè — ur breur dem mamm — hag a zalhè tachenn é Pennhored Kaodan, léh ma vezem liés éh obér « brezél wenn ». Un digaré dem de voned de valé meur a wéh, ar en tu-sé, ha pe vezem dizevar. Seul gwéh, én ur dremèn, éh em de dañoad er chistr é tavarn en Ti-Gwenn él Lann-Vraz. Mar degoéhè tud én ti, liés é vezè goulennet genem lared ur sonenn bennag. Iouan en Troadeg, dreistoll, a vezè klah ar é lerh. Kanour mad a oè; degas a hrè ker braù sonenneu flemmuz ha lan a spered é gornad bro, ma oè bet anauet fonnuz ged yaouankiz Pennhored, paotred ha merhed.

En ou mesk, éh oè me haniterù Mari, ur verh d'er eondrésé dein a gomzen deoh abenn anehoñ. Ur fulenn oè me haniterù Mari, gei èl un avalenn é bleu.

Ag en dé ketañ m'hé doè gwélet Iouan é ti hé zad, éh as hè sonj getoñ. Hag, eid lared gwir, ne zisplijè ket eùé er plah d'er hansort. Piket oent ou deu, èl ma larér, d'er geionenn-hont!...

Kiléed mad a oem; med rezi a oè genem doned de voud kenderù.

Eid lared mad, diméet a vehent bet pellzo kenevé d'er eondr ha d'er voéreb hag a daolè bepred termenn: « A pe vo kartér-mestr, a larent-ind dein, un dé, nezé, ni vélo. »

Ha justeroalh, un dé bennak, kent en Nedeleg, é tas d'en Troadeg gouied éh oè dalhet ar er Roll eid boud kartér-mestr. D'en 26 a Gerzu é teliè boud bannet en añueu.

Es é goud pégen euruz a oè en deu zén yaouank é soñjal éh ent de zisoh embérr ged ou hoant. Laret en doè ya en tad hag er vamm doh en deu du; koutant a oè er ré yaouank: ne oè mui mameid dibab un dé aveid er wéledell.

Arlerh en deueh, d'en 26 a viz Kerzu, éh oè lakeit en dé de voned de di me eondr. Pedet oem on tri de goéniéin. Hiraeh en dé bepred er ré yaouank de dreu sort-sé: yaouankiz ha hiraeh, boud or boè anehè, doh sour.

En hiraeh-sé en doè groeit dem merhad em gleued aveid em gaved én Oriant, eid en overenn a greisnoz, deu zé kent.

Goudé en overenn éh ezem d'obér « réveillon » de di ur voéreb goh de Vari hag a zalhè ur stal leah é ru er Puñs. Un andouillenn ha krampoech dré laeh goudé, oè de zèbrein; chistr a Bennhored de éved. Mari a zezè eùé, ged hé zad hag hé mamm.

Un tammig bourapted dem hoah én armerh.

En dé kent en Nedeleg, éh oem-ni prest de zisken d'en douar, a pe za dem gwéled on mignon Iouan é toned ged bag en « Défense Mobile », de gaved radell en Amiral, a oè staget neuzè doh penn er « Clorinde ». Ne oè nameitoñ abarh ged er ruañour.

Arrestet oem de selled dohtoñ, dreist er farkaj. Er hleued a hran hoah é huchal d'é ruañour: « Tra oalh a herr! Léz de voned! » Gwéled a hran er ruañeu é toned, ar ou goar d'em cherreh doh kostéieu er vag, èl diñaskell un én mor.

Un taol barenn a zeheu da chetu er vag doh kosté er radell.

« Fall soubenn! emé-cañ doh on gwéled.

— Petra zo, émé-mé?

— Merhad n'hellein ket moned genoh hénoah. Er hartér-mestr, a oè de servij, zo marù é voéz, hag éma red dein kemér é leh.

— N'hellè ket anehi lakad un dé arall de verüel, emé Gweltaz, én ur riotal.

— Tapet on ataù emé Iouan. »

Ha goudé ur poz: « Nameid hag achap a hrehen ar dro unneg eur hantér. Ged ur « berton » ne vehen ket pell é tapoud en « Estacade ». Gwelet a vo. Med, ma n'arriuan ket genoh de greisnoz nameid ur hard, nem gor-teit ket.

— Gwell vehè deoh diovér, emé-mé dehoñ. Ha hwi didan boud anüet kartér-mestr. A pe vehè gouiet?

— Goahazé! Ne vè ket en Nedeleg bamdé. » Hag eañ ha distroéin d'er bourh fall chifet.

Dem-ni, naket, ne blijè ket en doéré. Med petra obér? Elsé éma buhè er martelod; ne vè ket tu d'er galon boud goalhet goall liés ér vechér-sé.

Gweltaz er Go ha mé, ni yas enta on hent, tréma Keriadeu. Noz a oè pé gozig. Tioéleit en doè en amzér ha hunadein a hrè en aùel golern-izél ér begeu ru a goeh é ru en Ospital, a heuliém.

Eh oè el labourizion-porh è voned eùé ag ou deueh, herr arnehè, ou fanérieu, pé ou zoupineu é vranskellad doh

ou dorn, tacheu ou boteu é krabisad penneu diblén er pañaj hag é seüel diarnèhè fulad tan, dré beb diù wéh.

Un hantér-eur arlerh éh oem ér gér.

En noz-sé, or boé lakeit én on soñj obér filaj en Nédeleg én ul lod. Prénet oè un dorh bara « bonimal », mél, amonn fresk. Groeit oè ur gohad tan é cheminal Gweltaz, hag éno, tolpet èn-dro d'en étèu, or boé débret bara, laret fidorienneu, ridet, èl ma oè en akustumañs.

Kanet en doè mamm dem un Noelen goh. Soñj em eus hoah ag ur poz.

Er vugulion, a p' arriuezant

E Betléem, eid ou homplimant

A lar: Bonjour, Salvér er bed,

Deit om de rantèin deoh respet...

Eh oem elsé braù eroalh doh en oèled, é hortoz unneg eur de son, a pe zas dem kleüed un dra bennak é skoein doh gwér er fenestr, ha kentih ur skuerm hirisuz hag en doè kroget énnom èl chourikereh ur lim ar un heskèn.

« Er chevéch! emé me zad.

Chañjein a hras liù er merhed.

« Dem hlask-mé éma deit », emé mamm Gweltaz, hag a vezè liés é termal.

— Marsé é vo mé é, a yei getoñ én hou raog, emé Gweltaz, én ur hoarhed.

— Doué re viro! peurkaeh, a laras é vamm; d'er goh treu éldon-mé de voned ketañ, elkent... »

Med fonnuz éh oem deit de gomz a dreu arall, hag embérr ne oè mui soñj erbed ag én er marù.

A pe oè sonet unneg eur, éh as on tud de gousked, ha ni ziskennas-ni, ar on goar, Gweltaz ha mé tréma en Orient, a wélem er sklérjenn anehi flastret didan tioélded divent ha mahuz un nozeh arnañ.

Rag, tioél oè en amzér, du èl rêvr ur bilig. Na loér, na stirenn.

Ageteh ma tostem de Gerentrèh, neoah, é kavem bégeu gouleu dré beb diù wéh; med béh ou doè é rein un tammig splandér dem, ged en aüel é punèin én dro dehé.

Kaved a hram paréadeu tud yaouank, dré er vréh, é voned éldom d'en overenn a greisnoz. Kan a oè ged lod anehé. Seüel a hré boéhieu moén er merhed adreist kan tiù er baotred, hag é tè pozieu sonenneu pobl anaüet mad betagom.

...

Meur a wéh é skubè er reklom er han, én un taol adreist en toenneu, tréma er Skorù, duhont, ha ne gleüem mui nameid boéh en aüel é hirvoudal é korn en tiér, hag er vein-glaz é toned de dorrein ar en douar, doh on treid. Gwéhadeu é tè arré er han, en un taol, trémazom hag é kleuem komzeu arall, ker splann èl a pe vehem bet skoarnoh-beg ged er ganerion.

Derrière chez mon père,

Draou, draou!

... Ou, ou ou! a respontè en aüel ged kounnar.

Revé ma oè bêt diféret, de hantér-noz nameid ur hard éh oem ar dachenn Bisson.

Embérr or boé gwelet Iouan é toned trémazom, é zeu zorn én é fichedeu kaban, tan é sigarètenn é splannein, a daoleu; er gwennhoarh a blijadur a rédè ar é zivéz.

Achapet en doè er pousin!

Moned a hram de gemér beb a gafé én davarn tostañ, aveid sekour genem chom dihun.

A pe oè kreisnoz è son, éh oem én iliz. Boudal a hré en oerglézeu, med ne oent ket aveid golein boeh en aüel golern-izél a fardè én iliz, èl ur foll, sel gwéh ma vezè digoret en nor, ken ne yè gouleu er piléteu getoñ, ha mah achapè én é raog, de zan er Marchaosi, er stirenn papér argantet skourret dirag er Hanedigeh.

Goud a hret peger kaer a vezè en overenn a greisnoz én Orient. Ne dalv ket dein komz deoh anehi.

Goude en overenn enta, or boè em gaved, ged Mari hag hé zud, é ru er Puñs. Groeit oè inour d'er pred, me respont deoh. Joéiuz oé en dud; kan a oè bet genem; ur « réveillon » ag er mod koh, chetu.

Euruset a oè Iouan ha Mari doh em gavet hoah ur weh! Hoarhet ou doè ou goalh ged nêtraigeu èl ma vourr é obér en dud yaouank. Skrapet en doè Iouan a zegeti hè mouchedgoug è sei biüenneu glaz, hag er hlommet èn dro d'é hougeañ, aveid obér malis dehi, èl ma larè...

Komzet oè bet hoah ag er wéledell.

« Ardrou ped eur éh arriüet, a houlennè Mari?

— De hwéh eur, d'en devéhatañ, é vein genoh, emé Iouan, én ur seuél doh taol. »

— Arsa, emè-éañ dem, n'hellan ket-mé chomel pelloh amañ, ged eun ne zegoéhehè un dra bennag ar er « 78 ». Eh an araog.

« Doned a hret d'obèr un ambroug dein ?

— Dam, emè-mé. Hoar eroalh or bo hizüü de gousked épad en dé. »

Ha ni getoñ, goudé boud laret kenavo d'en oll ha trugaré d'er voéreb largantéuz hag en doè péet er pred. Me heih tud! Na fall amzèr a oè deit!... Pikol tapenneu glaù a zè, ged nerh, de bladein ar on bougenneu, ken ne grazent. Unan ag en nozéheu spontuz-sé a wélam ker stank ar on aodeu épad er gouiañ.

Kriüeit en doè hoah en aùél. Poén or boè bet é voned betag en « Estacade ». Arlerh boud digornet, étal er Piskedi, éh oem bet punet d'en aùél, ha daù oè bet dem moned dré er vreh, on tri.

Ne oè ket a gomz, ged en aùél hag er fru a saillé dreist er chaochér, hag a gargè on bégeu, seul gwéh ma klaskem ou digor. Señel a hrè on gougenneu glaz distrampet, hag é tent de flankadein on bougenneu, ken ne hrent droug.

Gwéled a hrem gouleu tan en « Estacade » é lakad de splannein diragom stedeu tapenneu glaù a yè da blantein é tioélded en noz, èl brochenneu luhuz ién ur bellenn gloan du.

Duhont, ar er vorlenn, taniou er bageu a gorollè divalaù.

Drè forh derhel, neoah, éh oem oeit de benn. Eh oè « berton » Iouan éno, staget doh kosté er radell, é saill, éañ eùé, ged en houlenneu, èl ul logodenn dalhet dré el lost.

Un dornad de beb unan, peb a « genavo arhoah », mouget én on gougeu, ha chetu Iouan, én é glorenn-méz. Hag araog !

Béh en doè é terhel penn d'en aùél ha d'en houlenneu. Kemerèt oè dehè a dréz ha kaved a hrè d'obér aveid derhel er vag én hé hent.

En heuli a hram un herrad, doh splandér krénuz er gouleu; liés er gwélam é krapein ar gein en houlenneu hag é tiskenn kentih én ou anteu.

« Nen dé ket forh fiabl, emé Gweltaz, boud, ged ur berton, ar ur mor diharag... »

Ne oè ket peurachiü é gomzeu, m'en doè havalet genem gwéled er vag lién é tifloskein, ar lein un houlenn, èl a pe vehè bet torret er herdad a oè é terhel en deu hantér anehi. Burlutet en doè on deulegad, merhad, ged en aùél hag er glaù; rag, prestig goudé é kavè genem gwéled er vag arré.

Ha neoah, santet em boè me halon doh me fikein ha men goug doh em sterdein; rag, deusto ne oen ket kreduz braz é treu sord-sé, soñj er chevèch a dreuzas me spered, én un taol, èl ur vrogonenn.

« A pe vehè oeit èr mor, neoah, é sonjen ? Groeit en doè ur pred mad, yén oè en amzèr. En dén ne oar ket? Traoalh aveid boud skoeit ha moned d'en dan. »

Iouan, gwir é, oè un néañour ag en dibab. Tost oè d'en « Défense Mobile » hag en aùél a-du getoñ. Souéhuz vehè n'en dehè ket gellat moned betag éno, mar oè gwir koèhet èr mor.

Ne hellem ket-ni, ne vern penaoz, rein sekour erbed dehoñ: rè bell oem, rè rust er mor, ha bag erbed én amén.

Neoah é chomem én on lèh, de selled, èl a pe vehè bet tu dem d'er gwéled hoah, pé de sekour getoñ ged on karanté ankénet.

Abenn un herrad, neoah, é santein en deur éh arriü ged on krohenn, é titroam d'er gér.

Ne oè ket bet kalz a gomzeu genem on deu, é voned ged on hent. Gouied a hrè en eil ahanom éh oè goasket kalon égilé ged en heveleb ankén a gargè é hani; ha doujein a hrè peb unan a lared er péh a sonjè ged en eun a gleüed en arall è tuein getoñ. Diosonig oem, èl deu zèn dihoèdet.

En dé arlerh vitin, 26 a viz kerzu, én ur seuél, épad ma lasè hé horv-broh, é larè Mari d'hè mamm.

« Nag un huñvré amoed em-eus-mé groeit !

— Ya ! Petra hues 'ta huñvréet, me merh ?

— Eh oè degoéhet Iouan amañ én un taol. Ne hrè ale-
mant erbed; ne gomzè ket; ne sellè ket dohein. Haval
vehè bet éh oè deit de voud mud ha dall. Na poén em
eus-mé bet dré me housked... »

D'anderù, ardro pedér eur, éh oè Mari hag hé zad è
rastellad behin, deit ged er goall amzér, de gosté chao-
chér Beg-er-Maen. Boud oè a drohad anehè, hag én ou
zoueh, peb sord diholaj, èl ma za bepred goudé taoladeu.
goall-amzér : tammeu koèd, koh dillad, bondeu spoué a
gandeu...

Luhein a hrè en deur ged er behin gwér-ar-zu, moaret
ged en deur-mor.

« Er wéh-mañ é ta ur rastellad vad genein, emé me
eondr, é tennein trémazoñ ur rollad behin. »

Ged poén en doè eañ stlejet d'er viüenn. Med estroh eged
behin oè deit getoñ; ur sah?

En hal a hra tostoh, hag é labour de zilibourien er
behin rollet én dro dehoñ.

Un dén !... Ur martelod : chetu é hougenn hlaz...

Epad ma labour hè zad, Mari, harpet ar droed hé rastell,
a goeh hé selleu ar en dremm dizolhet d'en deur mor,
kranked é krignad poulleu en deulagad.

En un taol, é tenn ardran, gwenn kann, divarhet hé
deulagad. Achap a hra troed hé rastell a zré hé deuorn:
« Santéz Anna benniget ! emé-hi, èn ul lézel ur griadenn,
me mouched-goug... me huñvré... Iouan !... » Hag hi de
yarein ar er jibl.

Deit oè Iouan d'en dé lakeit. Degoéhet oè hebkén un
tammig cours, èl men dé jaojabl de ze er wéledell.

Loeiz HERRIEU
« De Hortoz Kreisnoz ».